LU
K1863mom

Karpenko, Elisei
Момот Нір.

Title transliterated:
Momot Nir

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

http://www.archive.org/details/momotnirtrahedii00karp

Karpenko, Elisei

ЕЛИСЕЙ КАРПЕНКО

ТРАГЕДІЯ

МОМОТ НІР

Momot Nir

LU
K1863mom

583262
6. 5. 54

Karpenko. Elisei

Елисей Карпенко

Трагедія

ВИДАВНИЦТВО
ТЕАТР

Київ — 20-XX — Відень

MOMOT HIP

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

МОМОТ

ЛОҐИНА

МАРТА

АРСЕН

ДОБРОДІЙ

МАРКО

ДІД

ЗРАДНИК

І

Покої. Нічна тиша. Казковий відгомін моря. Хвиля.

Марта. (Заходить).

Арсен. (Стоїть біля вікна. Дивиться. В тон тиші). Сходить місяць.

Марта. Котра ж воно зараз година?

Арсен. За північ.

Марта. То ти лягав би. Бо вона видно й сьогодня...

Арсен. Вона приїде... Який він скорбний. І вадумливий, як вічність. (Узяв Марту під руку. Мовчать).

Марта. А море...

Арсен. Йому на зустріч пішло... Чуєте? (Слухають. Тиша. Глухий гудок). Вона!...

Марта. Може... (Крізь вікно видно миготіння огнів іду-чого пароплаву).

Арсен. „Леді"... Вона!... (Кладе Мартини руки собі на груди). Серце... вже віщує, що може ми ще й завтра покинем оцю для нас холодну Америку і... в Україну! Під радісне, блакитне небо! На тихі срібні води... В царство мрій. В гаї. В рідні села. Між задумливі могили степового простору, що все полем, як тим морем безкраю синіє... До злотосяйної долі, до щастя...

Марта. Хотілось би...

Арсен. Так буде!...

Марта. (Рівно). Кайдани і петля... Мара зради і глуму на нас там чекають... І не привезе вона добрих вістей...

Арсен. (З захованим роспачем). Нудьга по Вкраїні в мені кубло починає вити...

Момот. (Заходить. Повний чекання на радісну зустріч). Бачили?!...

Арсен. По огнях пізнали.

Момот. (Нараз зупинився очима на картині пані Логини. Впився в неї глибоким зором. Мент мовчить. Рівно. З напруженнєм. З якимсь наче острахом). Ти, Арсене, не вдивлявся їй, отут на картині, в оці куточки?

Арсен. Або що?

Момот. Коли ні, то придивися. Я цим куточкам уст її — — не одну оддав уже ніч. (Стримано запалюється). Оцьому в них недокінченому усміхові, його глибині оцій, в яку чим довше вдивлятись тим вона ще глибшою стає... А ось... в очах... огню... світ хватило б запалити. (Тихо. Рівно). Коли б з цим чудом у люди, то за нього можна б дістати таку грошову силу...

Арсен. (Піднято. Боронячи). В цій картині мій творчий дух... і не стане мого життя...

Момот. Я кажу тільки...

Арсен. (Схвильовано). Це...

Момот. Не продам... Ніколи. В цих устах... молюсь я до них. А свого... бога... ні за що... Нікому... Що ж це її...

Арсен. (Не приходячи до спокою, трохи запобігливо). Я піду їй на зустріч...

Момот. Добре... (Арсен пішов). А до вечері все в нас?...

Марта. Єсть. (Мовчанка).

Момот. (Ходить). Щось мені, Марто, з серцем... підіймається в ньому якась буря молодости...

Марта. Це добре.

Момот. І груди от... Як у весні — життя і захвату — так у них — жадоби, руху, пориву, шалу — та їх співів...

Марта. А з чого?...

Момот. (Непомітно побільшав. Бере Марту за руки. Кладе їх собі на груди. З острахом. Піднято в душі). Коханнє... (Мовчать. Рівно). Тобі дивно?

Марта. (Йому в тон). Чому?

Момот. (Не рівно). Та якже... сивіть почав. (Переможно). Але ж це перше моє кохання, перші огні його...

Марта. Хто ж вона?...

Момот. (Рівно). Логина... (Марта звела очі на картину пані Логини. Момот тихо). Арсен злякавсь, учувши, що за неї...

Марта. Бо він же...

Момот. Не знав, що в цій картині моє кохання? Що через неї я повірив у рай земний?

Марта. А що як вона когось другого кохає? (Момот мовчить. Дивиться на Марту). Може мені спитати в неї?

Момот. (Швидко). Сам..'. (Пішов. Ходить).

Добродій. (Заходить).

Момот. І вам не спиться? І ви її ждете не діждетесь?

Добродій. Байдуже. (Марта пішла).

Момот. Прикидаєтесь... Не вірю... Бо ж сама Україна до нас...

Добродій. (Рівно.)

„Прокляття, розпач і ганьба!
Усю пройшов я Україну,
І сам не знаю де спочину,
І де не стріну я раба"...

Момот. (Йому в тон).

„І розкуються незабаром заковані люди,
і оживе добра слава, слава України"...

Добродій. (Коротко). На чому?

Момот. На святих руїнах.

Добродій. Кому вона потрібна?

Момот. Сорокамілійоновому...

Добродій. (Сухо). Хе-хе-хе-е-е...

Момот. Смійтесь.

Добродій. (Рівно і коротко). На вітер думаєте? Дивуюсь. Бо ж знаєте і ви, — що на роспач і стогін мук України — сорокамілійонова мара стоїть і тільки лупає очима.

Момот. (Спокійно). Не всі.

Добродій. А ні, ні! Десятки, а може й цілі сотні є таких, що з ворогом стають до боротьби. Та... зневірився я в їхній силі. З села в село, з хати в хату, з душі в душу заглядав я своєму народові, вказуючи йому шляхи до одшукання його загублених прав... І мене за це, „мій“ народ — як собаку, дрючками та гуками погнав од себе...

Момот. Їх нацьковано.

Добродій. А я їх „не цькував“ — проти ворога, на добре, їм на користь?... Протюкали... „Червоного півня“ хотять...

Момот. (Вперто). Кайдани та петля в моїм краю на мене чекають. І вготовано їх ворогом — за допомогою мого народу, в подяку за мою працю...

Добродій. (Спохватливо). Ото ж... „Півня“... Дніпро, широкі степи з своїми могилами та гідні великого імени України, тільки щоб лишились... (Піднято і впевнено). І оживе Великий Дух замордованої Волі, а пролита за неї гордими дідами свята кров...

Момот. Ви вже дуже зневірились...

Добродій. (Причіпливо). Гуками, дрючками, на смерть хотіли...

Момот. А ми... Вчімо їх розумітись на думах степових могил... Любов і світло, забуте ними їх імя і в мороці загублений Дух Боротьби несімо їм... Вчують нехай, що кривда їм уже аж у легені вїлась...

Добродій. (Рівно і сухо, з іронічним усміхом). І по всьому?

Момот. (Спокійно і переможно). Як Фенікс з попелища — повстане з святих руїн Велика Незалежна Україна...

Добродій. (Бере Момота за руку. Спокійно і вщипливо). Хе-хе-хе... З вашим народом найтяжче ярмо на його власну шию можна тільки набути.

Момот. Цьому повірити може...

Добродій. Хто не через мрії, а просто дивиться в рабську душу.

Момот. (Палко). Од раба я ввесь, од його крови і кости — а-а! Як Фауст вернути минулі дні хотів, отак Україні волю...

Добродій. (Піднято). Петлі ви хочете!

Момот. Нехай.

Добродій. Гуків, собак...

Момот. І добре... Коли мене гнали, що я аж спотикався, падав, — то мені в залізо і камінь гартувались: моя віра, моя воля, мрії і надії... (Гублячи стриманість). І нема в горі мого народу такої росколини, в яку б Момот Нір не заглянув. Усього, що в найтяжчого скуштував мій народ, я в ним...

Добродій. (Рівно, сухо і спокійно, але наче гострим ножем по струні жалю). Сами глядіть не поваліть себе, як це зробив і ваш народ.

Момот. (Нестямно). Через горе, неволю і муки, зором душі сягати навчився я так далеко — як орли з-над неба! (Пішов. Ходить. Добродій стоїть мов укопаний. Дивиться. Мовчанка. Напруженість. Чекання на перерву струни в роспачі. Момот бере Добродія під руку, підводить його до картини пані Логини і в тон чеканню). Та ще ось... з нею... З оцим небом...

Марта. (У дверях). Пані Логина!

Момот. (Луною). Приїхала?

Марта. Ще якийсь і пан з нею.

Момот. (Піднято). Просім же...

Логина, Арсен і Марко. (Заходять).

Момот. Прошу!... Прошу!...

Логина. Доброго здоровля! (Цілується з Мартою, потім з Момотом).

Момот. Здоровлю вас з щасливим поворотом...

Марко. А мене приймаєте?

Логина. Це наш артист, співець, Марко Вернислава.

Момот. Приємно... Моя сестра, син, мені близький Добродій... Прошу сідати. (Марко сів. Добродій сів у куті).

Лоґина. (Дістає між своїми річами навязаний зі степових квіток та тирси пучок і дає його Арсенові). Це вам, дарунок з України.

Арсен. Дякую... (Цілує квітки). О, мій далекий Краю!

Момот. Це... „Євшан зілле". (Нахиляється до квіток). Добродію...

Добродій. Хе-хе...

Момот. Він сміється. Та ви ж ось тільки йдіть та нахиліться... вчуйте згуки степів... (Нахиляється на мент до квіток). Чим же ви ще нас порадуєте?

Лоґина. Війна... Дика росправа нашого одвічного ворога з півночі, царя мли і неволі. І вже в нашім святім Піємонті — одне тільки чорне поле жалю і руїни. Те ж і дома в них: голими, босими і голодними людьми нашими забиваються всі сибірські шляхи. А по всій Україні ведеться люте полюванне на наш розум, душу...

Арсен. А ми тут... сидимо...

Момот. Май силу...

Арсен. Мені болить серце.

Момот. А ти терпи... Прошу. А ви, Добродію майте вуха.

Лоґина. Молитись Богу по нашому не дають. Скрізь і всюди, на кожнім кроці, з призирством та реготом наша золота мова до забуття женеться. Бо „добрий пахарь полуночної культури" оподлів за сотні літ до того, що, засівши аж на покуті в нашого гречкосія, з свого над ним глуму кує йому закони.

Добродій. Не дурний...

Лоґина. (Піднято). Як воду точе кров із нього! Плює йому в лице та ще й утиратись не дає...

Марта. (Піднято. З гірким докором). І наш народ... Коли ж він уже понадіється на себе, коли повірить у свої сили?

Лоґина. (З захватом). Скоро! Ось-ось!... Ще при мені, за мурами Чорного міста, на зорі одної ночі, вояки з України свято поклялись підняти прапори свободи в найближчі дні.

Момот. Слава!

Марта, Арсен і Лоґина. Слава революції!

Момот. Добродію, ви не оглухли — чуєте?

Добродій. О, щеб пак... такий піднімуть чорний бунт.

Лоґина. Військо!

Добродій. Хе-хе... (Коротко махнув рукою).

Момот. А в нас?...

Лоґина. Аж кипить робота. Хоч і під землею, але дні і ночі... А на вас покладають такі надії... Коли десь в гуртку згадати ваше ім'я, то всі аж підростають... За гроші просили цілувати... (Цілує Момота).

Момот. Я оддам... І життє і все.

Лоґина. Зараз там найбільш потрібна грошова допомога... Бо ж бідність така вже...

Момот. Я пошлю...

Лоґина. І слати оце, негайно, зараз треба.

Момот. Добре...

Марко. (До Лоґини). А скажіть, будь ласка, яка має бути в Росії революція — чи така, що й банки од неї?...

Добродій. Аж загуркотять.

Момот. Лежать там у них мабуть грошики ваші?

Марко. Та з півмілійончика...

Момот. А ви українець?

Марко. З діда прадіда.

Момот. І помагаєте своїми грошима нашому відродженню?

Марко. Я, бачите, співець, і співаю здебільшого тільки рідні пісні.

Момот. А задля визволення?...

Марко. Я співаю... А міг би й не співати...

Момот. Ну-ну... Співайте... Вам подякують... Панове, запрошую всіх до вечері. (Марта, Лоґина й Арсен виходять). Ви, значить, не прямо з Росії?

Марко. Ні,

Момот. А з пані Лоґиною... Як це, що ви з нею?...

Марко. (Загадково посміхається). Не скажу...

Момот. (З хвилею глибоко в душі). Велика тайна?... Мабуть... (З штучним жартом). Вас... артистів... я знаю...

Марко. Це... (Показує на портрети). Наш Пророк, Гонта, Кармелюк, Кейзмент... (Замовк. Дивиться на картину Лоґини. Рівно). Яка ґеніальна робота...

Момот. Це мій син...

Марко. Ґеній! Вони й продаються?...

Марта. (Десь у покоях). Момоте, на хвилинку!

Момот. (Пішов. По хвилі вертається. Марко придивляється до картини пані Лоґини). Цїї ви не купите... (Одводить його геть).

Марко. Чому? Не хватить у мене думаєте грошей?

Момот. Прошу... Вам з дороги... Закусити треба... Он там... (Випровадив його до вечері). А ви ж?...

Добродій. Дякую... Я піду.

Момот. (Ніби сам до себе). І слати, каже, гроші негайно, зараз треба... А де ж їх узяти?

Добродій. А продамо ферму.

Момот. Скільки ж нам за неї дадуть?... (Коротка мовчанка).

Добродій. (У тон мовчанці). То тоді... з гостем би, цілі ж мілійони має. І здається картинки любить. (Показує на картину пані Лоґини. Мовчить). Ну та... до завтрього. Бо он... світає вже... (Пішов).

Момот. (Мент дивиться Добродієві вслід. Іде до картини. Дивиться. Мовчить. Рівно, в тон мовчанці). „Не хватить у мене думаєте грошей?..." (Побільшав). І не хватить... (Пішов).

Дід. (Заходить. На ньому червоні чоботи, білі сорочка й штани. В руках довга палиця. Увійшовши — мент стоїть, а потім іде слідом за Момотом).

II

Момот. А з святих руїн повстане великий, гордий Дух нашої Перемоги. І вже на довічні часи окрилить своїми огневими крилами нашу обітовану землю — від Сяну до Кубані... Добродію, йдіть скажіть Мілевському, що я сьогодні ж хочу продати все що маю. (Добродій пішов). Ви заждіть... (Ходить). Слухайте. (Став). — Може ви в мене купили б ферму?

Марко. Я?

Момот. Купіть.

Марко. Я співець, з ласки самого неба, — і ферма мені... Влізти в отакі чоботи, коров доїть? — Хе-е... Ось цю. (Показує на картину пані Лоґини). „Джіоконду"...

Момот. Вона не продається. (Одводить його). Так чому ви проти відділення од Півночі — нашого колись вільного краю?

Марко. Бо разом ми з нею, вже ось віки ходимо в однім ярмі, то краще було б, якби без розриву заходились і волю...

Момот. Цьому я не противлюсь... Аби ж нам у революційних рядах піти не рабами — то треба нам відродитись... Українська Незалежна Республіка, на щастє і панованнє в ній тих — за котрих розіпнули ось Його — (Показує на портрет Тараса) оце...

Марко. А тому правда, що ви з православія в уніятво?

Момот. Перейшов.

Марко. З периконань?

Момот. Більш через те, щоб не бути з своїм найбільшим ворогом одної з ним віри...

Марко. Не розумію...

Момот. Треба вміти глибше мислити...

Марко. Це вже загрубо, пане.

Лоґина. (Заходить). Ось і я за цілий день. (Подає руку Момотові, а потім Маркові).

Марко. Хоч мені й останньому... (Цілує Лоґині руку).

Момот. Я в цьому домислюю образу...

Марко. Ви поділяєте?

Лоґина. Поділяю. (Марко пішов).

Момот. Чого йому тут треба?

Лоґина. У нього мілійони...

Момот. І ви думаєте я продам? (Показує на картину).

Лоґина. А що... торгує вже хіба?

Момот. Так...

Лоґина. І ви... кажете не продасте?

Момот. Ні.

Лоґина. А там же бідність... Як на весну ждуть на нашу допомогу.

Момот. (Показує на картину). І життє моґо сина... І моя молодість... І кохання... (Лоґина побільшала. Дивляться. Мовчать). Ось тут, в куточках уст... в усміху... в очах... Лоґино... (Робить до неї крок).

Лоґина. (Нерухаючись. Холодно). А скільки ж він дає — тисячі, мілійони?...

Момот. (Рівно). Я не продаю...

Лоґина. А я ось... це моє все, каміння самоцвіти... З роду в рід вони в нас передавались... А я оце продати їх несу. А ви... Ні, ні... ви поторгуйтесь... (Пішла).

Марта. (Заходить). То Лоґина?... (Іде).

Момот. Спитати може хочеш, чи не кохає вона кого? — облиш... Вже я сам... (Марта дивиться). Слухати не схотіла...

Марта. Хіба?

Момот. З ним вона... (Ходить. Став). А що ми з нею могли б зробити...

Марта. Вона така...

Момот. З нею злитись в одно ціле, через кров кохання, то... (Вирік). І запалити друге сонце. і перелічити зорі... І я так у це вірю. І так цього хочу. А вона... (Пішов. Ходить. Трохи втомлено). Та добре... Хай з ким хоче... (За кож-

ним словом усе вище, наче хвиля на морі). У Момота сили... Ой-ой, скільки її ще в нього... Правда, сестро?

Марта. Правда.

Момот. От... (Ходить. Став. Спокійно. Переможно). Як мені зараз хочеться щось повалити...

Арсен. (Заходить). Тату, гість здається з чимсь недобрим до нас прибув. Стережімось.

Марта. А краще заставить його подякувати.

Момот. Його запрошено. Сьогодня, завтра — він ще побуде. Тобі може хто сказав що?

Арсен. Він не зводить очей... (Показує на картину).

Марта. Женім його...

Арсен. Її послано небом не лише нам — а всьому нашому народові — на віру в його відродження і благовість про перемогу над ворогом... Як промінем віри освітлений шлях нашої країни — (з Мартою) бережім її...

Момот. Амінь. (Коротка, побожна мовчанка). Ти сину...

Арсен. Ворог, у хаті...

Момот. Його не буде. (Ходить. Став). Сьогодня ж у нас вечір памяти Пророка...

Марта. (Бурчить). І гість?...

Момот. Його не буде. Що ви? Чому перестаєте вірити мені?...

Лоґина. (Заходить). Вже я. Дві тисячі долярів...

Момот. За самоцвіти?

Лоґина. Так. (Арсен щось говорить батькові).

Момот. Ми на хвилинку до Арсена. (Пішли).

Марта. За які то він самоцвіти?

Лоґина. За мої. Нема вже їх у мене. Вже ось гроші. Може й у вас, що є — несіть. Бо там же бідність.

Марта. Що ж?... Самоцвітів я й у руках не держала. В мене тільки й скарбів, що велика туга по Вкраїні та...

Лоґина. (Несамохіть якось). Коханнє?...

Марта. (З захованим болем душі). Мовчіть... Над моїм коханнєм посміялись... І я вас дуже прошу — не згадуйте. Ніколи. Я починаю забувати...

Лоґина. (Завинено). Простіть. Я боляче вам не хотіла... Це... Я сама... Покохала... (Ніжно. Тихо). І так мені хочеться... хоч мовою торкати струни кохання... аби вони все бреніли... аби їх слухати і так... на крилечках їх згуків — щоб аж у небо, в леґенду...

Марта. (Аж лякаючись її сполохати). А хто?...

Лоґина. (Все так же: ніжно, тихо). Мій коханий? А той, через якого я зажадала в життю не свічкою, а найбільшим огнем згоріти. І з яким я дуже часто, в подібних до промінів сонця снах — збірала зорі по небі. А про силу якого — росказувало мені море. За коханнє його — співала сама весна. І який учив мене любить Україну так, щоб аж на смерть за неї йти. Ну, це той, що приходить з казки, щоб на землі рай нам дати.

Марта. (З острахом). Та хто ж?...

Лоґина. (Піднято в душі). Момот Нір... (Мент дивляться одна на другу мов зачаровані. Злились в одно ціле. Лоґина аж говорити не може). Отут... (Показує на місце, де стояла з Ніром коли він хотів у коханні їй признатись). І як я тільки не впала..

Марта. Я знаю...

Лоґина. Він вам казав?

Марта. Він думає, що ви з гостем...

Лоґина. І нехай... Ви з цеї нашої розмови не кажіть йому ні слова.

Марта. Чому?

Лоґина. Бо я хочу вбачити найбільший розмах сили його волі... Аж там, на золотій верховині, в найбільшім захваті ми з ним обніземось і... Ой, Марто! — що ж то буде?

Марта. Я не знаю.

Лоґина. Що?

Марта. Не знаю.

Лоґина. Чудо, мабуть... Він мені казав, що мене, оцю... (показує на картину) купують... І нехай. Продати він

її не продасть. А дорога вона мені не менше, як і йому. Знаю я й те, що коли її в нас не стане, то всі ми опинимось серед пустелі журби і суму. Знаю, але буду стояти на тому, щоб її продати. Сили його й свої, щоб вивідати.

Марта. Логино, Арсен...

Лоґина. (Тулиться до Марти). Я знаю. Знаю і кажу — нехай. (Піднято). Бо це ж... кохання й рідний край! Тут, сестро, такий буде герць, така спроба сил, і стільки руху боротьби... що хоч і вмерти...

Марта. Не добре, щоб не вийшло...

Лоґина. Це ми? Я і він? Ми тільки переможемо... (Цілує Марту). Ні слова ж...

Марта. Та гаразд... (Цілує Лоґину).

Лоґина. Запорукою цей ваш цілунок...

Момот. (Заходить). Ідіть, будь ласка, допоможіть Арсенові...

Лоґина. Ми йдем... (Пішли).

Момот. (Лоґині вслід). Яке небо дало їй таку красу, стан, ходу!? Хе-хе! А те. . Вище небо!. . (Стоїть. Пішов. Мент нікого).

Марко і Добродій. (Заходять).

Марко. Високе дамство за цілунки гроші мені платить. І мов з писанкою носяться зі мною скрізь і всюди. А тут... У-у, як би я хотів...

Добродій. Ви купіть у них оцю картину — за нею ви потягнете їм і печінки з грудей.

Марко. Та я помітив, що вони мало не моляться до неї.

Добродій. Бо в ній же таки й справді щось є. Отак от, як почнеш у неї вдивлятись, то так і здається, що вона от-от заговорить, про ніким ще не чувану найглибшу таїну жіночої душі... Хвалився якось він мені, що в ній своє кохання він одшукав.

Марко. Правда?

Добродій. Так, вони кохаються.

Марко. Куплю!

Добродій. Ті гроші, що лежать у вас у Росії — їх однаково революція може зїсти.

Марко. Так... Кохаються... З моїх любовних благань насміялася... То гаразд же... А як мені... на руках наче мене гойдають!

Добродій. Радісно й мені. Бо коли він...

Момот. (Заходить). Ну, що?

Добродій. Сказав: подумаю.

Момот. Оповістити треба. (Ходить).

Добродій. А чому б вам цеї картини?... Панич ось купив би її. (Момот ходить. Мовчить). А скільки ви, паничику, дали б за неї?

Марко. Сто тисяч карбованців.

Момот. (Став). А пятьсот — не дасте?

Марко. Не дам.

Момот. А сімсот?

Марко. Сто.

Момот. Милійон може?

Марко. Сто.

Момот. (Наче хтось за нього). Ви дурень. (Пішов. Ходить).

Марко. (Заворушивсь). Красненько дякую. (Мовчанка. Момот став біля вікна. Стоїть).

Добродій. (Знишка). А я оце бачився з одним добродієм. Приїхав тільки. Так розсказує, що на Вкраїні от-от вибухне революція. І мабуть, каже, лише для того, щоб загинути. Бо злидні...

Момот. Знаю я й без нього... Так не більше?

Марко. Сто.

Момот. Хе-хе-е... (З гострим жартом торкав його по щоці. Пішов. Дивиться у вікно. Коротка мовчанка).

Добродій. (Знишка). Ви, паничику, прибавте...

Момот. (Спокійно). У небі замиготіли зорі — здоровлю вас з вечером памяти Пророка.

Добродій. (Кланяється). Хай буде слава.

Момот. На віки вічні. Прошу... Там горять лямпадки... (Пішли. Нікого. По хвилі десь у покоях починають співати „Заповіт". Далі всі заходять. Логина несе перевитий золотоблакитними та червоними стрічками вінок, вплетений з привезеної нею тирси та квіток. Вішає його на портрет Тараса).

Момот. (Коротку хвилю мовчки дивиться на портрет). Як рух нарождення і його сонця стріли, Твоє огневе слово, серед мороку неволі — огріло нас поневолених і ми прозріли. Взялись за коси. Гострімо їх. Готуємось до Великої Косовиці... І не чорний сум зневіри, і не сльози жалю, і не стогін рабів, і не гнучка покора тепер на нивах нашого життя блукають... Огнем боротьби, гідности, визволення і надії палає наше життє тепер.. (Мовчить. Безодня тиша. Добродій знишка, в тон тиші, іронічно починає оплескувати). Буде перемога — на долю, на щастє, на довічні часи...

Дід. (Заходить). Хай не буде в нашому народі ні одного серця, яке б не носило в собі Його світлого образу. (Показує на Тараса).

Момот. Амінь. (Марта підносить Дідові стільця).

Дід. Мені зараз сказали, що на останній стусан ворогові України — у вас приймаються жертви. І я... приніс. Мені найдорогше. (Здіймає з шиї золотого хреста). Діда, прадіда, батька і мене хранив цей хрест — від кулі і від усякого лиха...

Момот. А ви ж зможете без нього?...

Дід. (Оддає Момотові хреста). Не знаю... Та нехай... Проваляться ямою може груди мені без нього... нехай. (Устав. Захитався. Його піддержують). Адже ж це на останній стусан ворогові тих, що хотять волі й бояться її... Бо рабами родились, по рабськи мислять, рабами й умерти хочуть.

Добродій. Дошкулити їм треба, огнем... (Логина щось говорить Маркові. Він узяв її за руку, всміхається).

Дід. Та як дійдете, дітки, волі, то не сідайте з ворогом шматка хліба зїсти, аж поки він не навчиться шанувати і наші права, і нашу волю...

Момот. (Наче виріс між Марком і Лоґиною). Ви...

Добродій. (Тінню біля Момота, глухо). Діду...

Момот. (З штучним спокоєм до Діда). Ви...

Дід. Мене ждуть...

Лоґина. Я вас проведу...

Дід. Ходім. А тому хто купуватиме мого хреста — скажи йому, що він і від кулі...

Момот. Добре... (Лоґина і Дід вийшли. За ними пішов і Марко). Ідіть до себе... Беріть його „Велику Книгу"...

Арсен. А ви?

Момот. Я згодом... (Арсен і Марта пішли).

Добродій. (Придивляється до портретів, знишка). А за цих і не згадали...

Момот. Ідіть і ви десь...

Добродій. (Дивиться на картину пані Лоґини). А як він прибавить?... (Момот мовчить. Добродій рівно). На сто тисяч?

Момот. (Йому в тон). Що ви хочете?

Добродій. (Рівно, вщипливо). Опектись і на тобі ще... (Стоять. Дивляться. Мовчать).

Момот. (Переможно). Ідіть... (Добродій пішов мов тінь якась). Всіх би вас од мене... (Іде. Став). З ним значить... А я собі... Старий дід... (У двері). Марто, гукни мені гостя. (Сам до себе). Хай іде... Продам... (Дивиться на картину. Тиша. Чути ходу гостя. Момот здрігнув. Стоїть. Розчиняє навстяж двері. Сів у крісло. Сидить. Дивиться. Гість).

III

Момот. А там готується останній стусан, бідність, ждуть на підмогу...

Арсен. (Заходить. Схвильовано). Він приходив до мене. Насвітанку... Купити хоче...

Марта. Брате, не пустити його більш і на поріг...

Момот. І не пустимо... Та він і сам... Я вже сказав йому... Подякувати може ще прийде... Був він і в мене... Двіста тисяч дає...

Арсен. (Рівно). Тату! Це ж... Неоцінний скарб України.

Момот. Дає тільки...

Марта. В тебе зараз такий скрутний час...

Момот. Не впаду... Повірте.

Арсен. Я!...

Момот. Мені повірте. (Коротка мовчанка).

Марта. Її забрати відціля...

Момот. Під три замки? У своїй хаті? Своє власне? Посоромся, май гідність. (Піднято). На сором, ганьбу і муки — свого бога я не продам, кажу вам в останнє... (Арсен цілує його). І ти ж (цілує Марту) повірь. На своїм шляху я нікому ще не звертав... Так було...

Арсен. (Міцно стискує батькові руки). Досить...

Момот. От... Де віра — там і сила... Ідіть. (Арсен пішов). Ти, Марто, підеш же...

Марта. Я знаю... (Пішла).

Момот. (Ходить. Став проти картини. Дивиться).

Лоґина. (Заходить. Стала обіч Момота. Мовчанка).

Момот. (До картини. Ніжно). Ну ж... скажи...

Лоґина. (Луною). Там ждуть... (Момот на мент застиг. Розгублено рушив іти. Лоґина вперто). Я кажу, що без гуртової допомоги справа може навіки загинути...

Момот. Ви ж... Продайте ще...

Лоґина. Нема в мене вже...

Момот. То знайдіть доброго купця... Найвищий досяг ґенія, вирвате батьківськими руками з грудей серце рідної дитини — можна ж продати?

Лоґина. За для визволення краю? (Коротко). Можна.

Момот. (Не рухаючись). А коханнє?

Лоґина. Можна...

Момот. Яке ось налило так багато огню в груди, — що коли ними доторкнутись до таких других грудей, то годі й сонцю горіти...

Лоґина. (Не рівно). Та це ж... її ось... (Показує на картину).

Момот. А з нею — і моє життє, і коханнє... і її. (Мовчить. Слідом за мовчанкою). Вбачив я її вперше на бенкеті весни... І не було на ньому їй рівної... На її вроду і красу рухів, задивлялись там: і сам Творець весни, і небо і сонце і його сміх. А від погляду її очей, мов пяні вились у ніг її горді вітри... Один тільки з них і мав силу встояти. Бо це був той, що всіх і все коханнєм напува.

Лоґина. (Машинально). А імя?...

Момот. Гарне, як і вона.

Лоґина. А хто вам сказав?

Момот. Весна.

Лоґина. Як же?

Момот. Логина...

Лоґина. (Зробила до Момота ледве замітний рух, щоб обняти його і тут же вдержалась, не обняла). От... Як це...

Момот. Моя весна її імя мені сказала... Вас то бачив я...

Лоґина. Мене?

Момот. Вас... Мою Логину...

Лоґина. (Тихо). Я...

Момот. (З острахом). Умитись кровю мого серця хочете? На... Здобудь... Умийся... Кровю... Нічиїм ко-

ханнєм ще не питою . . . (Мовчить. Боязко бере її за руку). Чи може . . . скупатись у моїх сльозах може хочеш ? — скажи, і я . . . зроду не плакав, а для тебе . . . Пригорнись до моїх грудей, вчуй у них мого кохання співи і скажи, що хочеш крови, сліз . . . І я . . . І отут . . . І ми . . . Аж отак — дістанем руками неба, сійнемо його зорями . . . (Майже пригорта її до себе). А якась вища сила захоче . . .

Лоґина. (Торкнулась Момота всею собою, гнучко випростовуючись із його обіймів. Різко). Пустіть . . . (Момот пустив її. Стоять. Коротка мовчанка).

Момот. (Рівно). Порадитись нам треба . . . Що робити (Показує на картину). з життєм . . .

Лоґина. (Тихо). Продати.

Момот. З молитвою . . .

Лоґина. Продати . . . За для визволення краю.

Момот. (Стоїть. Рушив іти. Біля столу. Немає цілі. Ворушиться. Іде до Лоґини). Ви забудете ? . . . (Лоґина дивиться). Все оце, що зараз . . .

Лоґина. (Сіла). Подбаю . . .

Момот. От . . . (Поворухнувсь. Робить два-три безцільних кроки). Це так. Нічого . . . (Ходить). Сказати мені не маєте ? . . .

Лоґина. Говорім . . .

Момот. Марту до вас попросити ?

Лоґина. (Рівно). Будь ласка. (Момот пішов). І я ще не згоріла ? . . . В такім огні ? . . . (Іде, сама не знає куди).

Марко. (Заходить). Ви самі ? От і добре. А то ніяк вас не піймаєш.

Лоґина. А я тікати од вас і не думала.

Марко. Тільки зайчиком усе, зайчиком . . . Що ви в ньому знайшли ? А-а, повита борідка . . .

Лоґина. З шовку та срібла . . . А очима його ніч можна запалити.

Марко. (Поменшав). А що як ось я та куплю вас у нього ? (Показує на картину).

Лоґина. (Дуже дивуючись). Ви ? Купите ? Мене ?

Марко. Да . . .

Лоґина. Хе-хе... Добре... Я вам ще й допоможу. І коли ви, отакесенький проти нього, і купите через цей твір його кохання — я тоді вас зацілую, піду з вами на край світу...

Марко. (З притисклим жартом). А як то пані...

Лоґина. Клянусь...

Марко. Я тоді (з посмішкою показує на картину) оці чортячі куточки уст, та й очі... отак їх, ножем...

Лоґина. Купуйте... (Зневажливо). Ха-ха-ха! (Пішла).

Марко. На кутні...

Добродій. (Заходить). З вас усе глузують?

Марко. Коли ви, каже, купите її, то я піду з вами на край світу.

Добродій. Так ото не віре?

Марко. Ага...

Добродій. А не прийде вона до вас викупляти її? А ви цінишку...

Марко. Все я їй пригадаю...

Добродій. Він зараз чомусь, як сама нестяма. А я оце ще купчиків підослав до нього таких, що... Готуймось.

Момот. (Заходить). Хто вони? Нащо ви їх прислали? На сміх мені?

Добродій. Скільки ж?...

Момот. Крутили голову...

Добродій. Де ж вони?...

Момот. Пішли... З такою ціною їх до двору допускати не треба. А ви кватирю знайшли собі?

Марко. Вже я од вас і вибрався.

Момот. Далеко?

Марко. „Дельфа" 23.

Момот. А до мене чого? — торгуватись?

Марко. Коли дозволите. (Момот ходить. Мовчить).

Добродій. (Знишка). Не дозволяє? То ви й не набивайтесь. Чоловікові гроші може нінащо, а ви лізете. (Мовчать).

Марко. А я б на двіста тисяч ще й прибавив би.

Момот. (Став). Скільки?

Марко. Кажіть ви. (Момот пішов. Ходить. Мовчить).

Добродій. Тисяч з пятдесят прибавили б?

Момот. (Став). Що ви, Добродію, продаєте? Що ви хочете? Чого вам треба?

Добродій. Окропу...

Момот. Не продам думаєте? (Добродій криво посміхається). А як продам?

Добродій. То пошлете своєму демосу велику допомогу.

Момот. А ви ж проти мого народу? І бажаєте йому...

Добродій. (Причіпливо). Бо вас хочу... собі в допомогу... (Заворушився). Адже з вами... О-о, з вами... (Спокійно, бурчить). Та й на шляху ви мені...

Момот. Був і буду...

Добродій. А як по вашій великій допомозі та плюнуть вам у вічі?

Момот. І тоді...

Добродій. Брешете... Даруйте на слові.

Момот. А якже так?...

Добродій. (Рівно). Тоді я піду з вами.

Момот. Запамятайте... З кайданів ножів накована ой-ой, скільки... Посвятити їх тільки осталось.

Добродій. Та нема чим? Скупо йде допомога? Помагається більш на словах тільки?... Як от і ви... На вашу допомогу ждуть там, як на Бога...

Марко. А ви все не посилаєте. А мої й грошики там... Вдарити по дротику і забірай.

Добродій. То ви ж таки прибавте.

Марко. Коли ж пан і говорить не хоче.

Добродій. Бо ви ж якби таки прибавили.

Момот. Ви купіть у мене замісць неї ось краще серце, з живого прямо... На серці я вам ще й уважу.

Марко. А що я з ним робитиму?

Момот. А зїсте. (Марко дивиться). А, моє серце вам на чорта, коли ви чиєсь друге маєте?

Добродій. (Знишка). Має, стерво, має.

Момот. От же ... Ви знаєте, що я її кохаю?

Марко. (Запалює сигару). Чув щось.

Момот. А що таке кохання — розумієте?

Добродій. Щеб пак! Сьогодня на зорі так укохано похожав з нею.

Момот. (Зі штучним жартом). А прибавити не хочете.

Марко. Кажіть скільки.

Момот. Рівно давайте.

Добродій. Скільки?

Момот. Триста тисяч і чорта на придачу.

Марко. А де ж мені його взяти?

Момот. Їй скажіть ... Вона вам зразу його зліпить. Вона така ... Я її знаю ... (Ходить).

Добродій. Прибавляй ... Добродію, панич прибавляє. (Момот ходить). Рівно триста ... (До Марка). Даєте?

Марко. Даю.

Момот. (Став). А я не продам ... І он вам двері, а за ними шукайте й другі. (Добродій мов опечений звів очі на Момота й упявся ними в нього мов пявками. Мовчать). Он — перші, а там і другі.

Добродій. (Принишкло). Ха-ха ... Не я казав? ... Хе-е ... Лютій серце ... аби щоб аж з корінем таких ... „Люблю замучений народ, люблю Україну, за неї все" ... (Допитливо). Всі пусті слова?

Момот. Не так ...

Добродій. Докажи. Пожертвуй?

Момот. Що?

Добродій. Не кучу пустих слів, звісно. Допомогу дай, реальну, на очі. Кайдани в ножі там перековуються. На їх посвяченнє крові ...

Момот. На... з серця ось.

Добродій. Сам уточи... (Мент мовчить). На посвяченнє ножів... Якими ворог України, коли допомогти — на віки має проткнутись. (Мовчить. Дивиться). Хе-хе... А обставивсь... Хоч і для годиться та людського ока тільки... обставивсь гучно.

Момот. Добродію...

Добродій. Це щоб подумали, що й ти пророк? Що й ти за народ, за Україну постраждав? А коли ні, то колись мовляв постраждає...

Момот. Я прошу... (Марко посміхається).

Добродій. (Все гостріше). Молітесь тільки за нього, дурні голови. А він уже постраждає... Хе-хе... умре за вас... На тепленькій печі... у подушках...

Момот. (З незаслуженим болем). Друже...

Добродій. (До Гонти). Цьому з живого печінку й серце витягли при муках за Україну. (До Тараса). Його роками роспинали... З усіх точили кров, як воду, аби в ній утопити їх любов до рідного краю... А йому, що обставивсь ними... Хе-хе... що йому до того? Вони й кохали на всі груди, і дітей своїх любили, як і хтось...

Момот. (Бере добродія за руку, тихо). Добродію...

Добродій. Та ще й цього (показує на Кейзмента) і чужої країни муки... Своїх мучеників не хватає.., Не так видно, не так чути.. Хе-хе... А то, — дивітесь — „за ввесь мир страждаю“... А нишчечком — світло на ніч, правду на кривду, а Бога на чорта...

Момот. (Глухо). Не так... (Обнімає Добродія, ховаючи в нього на грудях лице).

Добродій. Вимінюєш.

Момот. (Ледве чутно). Досить...

Добродій. Це я кажу, опечений... У якого все забрали... Який все оддав... (Ласкаво, але так, що з його ласки сипляться Нірові на серце одні шпильки). Хоча... обставлятись... я не вмів...

Момот. (Кричить). А-а! . . . Зневіро! . . . (Опановуючи собою, тихо). Замовчи, кажу . . . (Пішов. Добродій дивиться на нього).

Дід. (Заходить).

Добродій. Вам чого? Ще може що принесли?

Момот. Ви до мене?

Дід. Хреста мого не продали ще?

Момот. Ні.

Дід. То дай сюди . . .

Добродій. О, хе-хе . . . Маємо ще одного . . .

Момот. (Робе до Добродія два три рішучих кроки, а далі підходить до нього стримано і говорить трохи стомлено). Замовчіть . . . (Дає Дідові хреста).

Дід. (Побожно). От . . . (Шепче молитву, цілує хреста). Уже й легше . . . А то . . . і всю ніч і з самого рання — хожу і гублю стежки, збиваюсь молитись Богу . . . А отут, де більше сотні літ він лежав — наче в яму було провалилось . . . А зараз . . . (цілує хреста) легко, гарно . . . На. Та може одніс би де, не лежав би нехай. Поспішати ж треба . . . Зараз приїхав один так, каже, що там от-от почнеться . . . А на допомогу, каже, з таким уже страхом ждуть . . . Неси ж . . .

Момот. А може ви не давали б . . . (Простягає Дідові руку, щоб оддати йому хреста).

Дід. Там ждуть . . . Неси. Ренеґати он . . . і вони заворушились. Закортіло мабуть і їм повернути до саміх себе, в люди . . .

Добродій. А тут . . . оце що бачите (показує на портрети), оце й тільки . . . І я вам од душі раю — однесіть ви свою жертву сами десь. Бо він, хатній пророк оцей, він за вашого Бога . . . купить собі добрі черевики.

Момот. (Задихаючись). Брешете . . . (Дід дивиться на Момота).

Добродій. Аби його ногами . . . Бога вашого . . . Закохавсь, бачите. Старий дід.

Момот. (Тихо. Стомлено). Ти, давай . . . Пиши телеграму . . . Але (виростає) перш усього . . . дозволь плюнути тобі в вічі. (Марко вхиляється).

Добродій. (Пошепки). Утрешся.

Момот. (Нараз). Тьфу! (Одійшов геть. Марко втерається, скалючи од лютости зуби). Пиши... Адресу... Кому одержати там... (Добродій пише). Так кажете, що й ренеґати?

Дід. Заворушились... А цьому очі?

Момот. Бо це, Діду, чорт, якому я продав свою душу... І от нехай знає, що Момот Нір... і чорта не боїться.

Дід. То його моїм хрестом би ще...

Добродій. Готово. (Дає Нірові записку).

Момот. На, пиши до свого банку.

Марко. Напишіть і мені, що ви продали її. (Пишуть. Понаписували. Міняються записками).

Момот. Біжіть на телеґраф.

Добродій. Давай. (Узяв записку). Ходімте, Діду. (Пішли. Коротка мовчанка).

Марко. Здіймайте.

Момот. Я сам принесу.

Марко. Я так не хочу.

Момот. Щоб менше знали.

Марко. Я нікому ще не вірив.

Момот. А мені повірь...

Марко. (Зневажливо). Хе-хе... (Момот невграбно викидає його за двері). Хочеш крику?

Момот. (Тихо). Нір вам каже... Дає слово. Просить. Момот... Який не просив нікого в світі ще... (Вивів Марка. Вертається. Безцільно никає. Став. Береться за серце). Чого ж іще тобі? Чого терпнеш?... Зупиняєшся?... (Безсило опустився у крісло).

Лоґина. (Заходить). Уже? Поїхав?

Момот. (Рівно). Хто?

Лоґина. Та гість же... Поїхав. А вбачив мене, то ще й кинув: „прощайте, пані! Радійте собі тут... Ваш верх“...

Момот. Над чим?

Лоґина. (Швидко, запалюючись). Ти ж йому не продав її?

Момот. (Учувши од Лоґини вперше „ти“ — устав нач виріс). Ні . . .

Лоґина. То слухай. Коли ти став між двома огнями — то я, аби звіритись у силі твоєї волі й твого до мене кохання, і дійти аж золотих верхів його, — поклялась іти з ним на край світу, коли б він повалив тебе . . . (Безтямно: і цілує Ніра, і увиває його гнучкими обіймами й сама не знає, що з ним робити).

Момот. (Кріз сон ніби). Ти?

Лоґина. Кохаю.

Момот. А все? . . .

Лоґина. То був роспал, герць.

Момот. (Зпяніло). Лоґино . . .

Лоґина. (Укохано дивиться йому в вічі). Я . . . (Дивляться). Пізнаєш? Та сама . . . що на бенкеті весни пянила вітри? . . .

Момот. (Безтямно). Вона . . . (Злились в одно ціле).

Лоґина. (Зачаровано). А ось і небо . . . зорі . . . сіймо ними . . . (Нараз, мов орел „про ранок золотий“). О, легендо! О, казко! (Виросли. Стоять — переможно, щасно). О тепер от . . . на Кріваві Жнива . . . А Марта боялась моїх заходів . . . Побіжу за нею . . . Та й Арсена сюди . . . (Побігла. Зникла).

Момот. (Рушив іти за Лоґиною. Намагається щось гукнути їй і не може. Захитався мов од легенького вітру і безсило впав. Лежить. Устав, не приходячи до повної стями. Іде. Незграбно надіває бриля. Став на канапу. Здіймає картину пані Лоґини. Зняв. Загортає її в чорне).

Лоґина. (Десь у покоях). А ви, Марто, боялись . . . Арсене! . . . (Момотові з рук випала картина. Впала на канапу. Він рушив іти на голос Лоґини. Став. Стоїть. Дивиться туди звідки мають прийти до нього троє близьких йому людей, і взнавши за його вчинок — їм порозриваються серця. Картина журно впала з канапи до долу. Глуха мовчанка. Напруженність. Чеканнє. Прибуттє жаху. На дверях являється Марко. Стоїть. Убачив долі картину. Бере її до рук. Дивиться на Ніра, в поготовою вийти геть. Через кілька дверей, що ведуть у покої — видно, як ідуть до Момота: Лоґина, Марта, і Арсен. Момот робить два три кроки їм на зустріч. Став. Стоїть. Жде).

IV

Момот. Так уже мало трапитись . . . Так же бути — не повинно, не мусить. (Ходить. Коротка мовчанка).

Арсен. (Заходить. Убранне на ньому чорне. Всі мент мовчать).

Момот. Де ти був?

Арсен. (Рівно). Ви обіцяли йому на край світу з ним іти . . .

Момот. Облиш . . . Що він хоче?

Арсен. Аби ви йшли до нього . . .

Момот. (Обурено). Аби я його сторч головою! (Мент усі мовчать. Не рухаються. Дивляться на Момота. Він дивиться на Арсена). Іди до себе. Тобі вже лягти . . .

Марта. Всеньку ж ніч отак . . .

Арсен. (Рівно). Він сказав, що повиколює їй очі . . .

Логина. Я піду.

Момот. Через пустелі журби, жалю й суму мого життя.

Арсен. Тоді я . . . За невільника, за блазня до нього. Аби хоч умерлу її врятувати . . .

Момот. (Уперто. Високо). Своїх помилок по за собою я ще не лишав. Завжди до них вертався. Вернусь і тут. І трапиться повернути гори — поверну . . . На радість і перемогу. (Показує обома руками на груди). Друге пекло з учора тут . . .

Арсен. (До Марти, з гірким роспачем). Чуєте? А ми все не віримо. Хилимо голови. В танок ідем. Веселімось. Хаха. Та нуж бо. (Бере Марту за руку). За те, що нам ось і очі, й уста отак, ножем — годі й думати. Йдім до музики. (Ідуть). Буде ж радість . . . (Вийшли).

Логина. Як з ним у ніч? . . .

Момот. Її не буде. Небо — сьогодня ночі ти не маєш! Сьогодня моя вона!

Лоґина. Чи ж?...

Момот. *(У небо).* Моя! Світлий день, огні радости з сьогоднішньої ночі я утворю!... Тобі?...

Лоґина. Мені здається, що в мене за спиною виростає якась мара — нашому коханню на погибель... І все чогось оглядатись хочеться.

Момот. Бо ж я тебе продав. Бо ж мене повалили. На край світу тобі треба йти... *(Одразу).* Х-х-а! Зіронько! *(Мягко).* Нікуди ти не підеш... Бо ж Момот Нір, аби виправити те, що він зробив учора, — сьогодня світ поверне і з ночі зробе ранок золотий... І радість моя: і оглядатись перестане, і на віки вже повіре... *(Арсен десь у покоях, грає на піаніно: щось веселоскорбне, дражливе, якийсь „Божевільний танок". Момот ледве помітно прищулився).* Що він робе? *(Гукає в покої).* Арсене! *(„Танок" поволі переходить у щось тихе, скорбне, тяжке).* Він хоче аби я впав, аби розірвалось мені серце...

Лоґина. Я піду... *(Пішла. По хвилі гра на піаніно урветься. Момот ніби з під чогось випростовується. Іде).*

Добродій. *(Заходить).* Я до вас. Маємо на ферму доброго купця...

Момот. Продавайте!

Добродій. (Біля дверей, по короткій мовчанці). Я був у нього... І він аж півсвіту хоче.

Момот. Хто ж вас просив?

Добродій. Я сам. (Помовчавши). Він сьогодня виїздить.

Момот. (Насторочено). Зовсім?

Добродій. Так. *(Момот ходить. Мовчить).* Страшна була в нас минула ніч... Коли ще таких дві ночі, то будуть у нас божевільні гості. *(Момот дивиться на Добродія. Добродій у той мовчанці).* Його б на той бік... (Мовчать). Єдиний вихід.

Момот. Чого ви ще хочете?

Добродій. (Мягко). Тебе, серце, тебе, голубе... (Липне до нього).

Момот. *(Стомлено).* Одчепіться!

Добродій. (Спогадково). А пригадай, як ти мені був раз повірив і йшов якийсь час зі мною. (З принишклим захватом). Хо-хо-о! Де б це ми вже були з тобою... (Похмуро). А так... На двоє розділими нашу одну силу й один другому поперек горла тільки стали.

Момот. Хай ось плюнуть мені в очі.

Добродій. (З штучним спокоєм). Е-е-е, хіба я вас не знаю...

Момот. А-а, боїтесь?

Добродій. (Швидко). Не з вами йти... Цього я хотів би. Тільки так не трапиться. І я боюсь, що ви й по вчорашньому не покаєтесь... Що ваш демос, з вашого серця випече смашний хлібець і піднесе його з дрібком соли північній короні, за якусь огризену кістку — в цьому я певен. А от...

Момот. (Рівно, допитливо). І ви ще хочете?...

Добродій. Прийдеться...

Момот. (Рівко дивиться на Добродія. Мовчать). І тоді я не з вами.

Добродій. (Швидко). Е-е-е, зернятко. (Незграбно цілує Нірові руку). Він уже збірається. А смеркне, то вже сідатеме в човен, у скелі „Мадони". І отам... булькне вода... і всьому край.

Момот. (Відпихає від себе Добродія). Я й так... (Пішов).

Добродій. Затопче тебе твій демось... Рятувати тебе треба...

Лоґина. (Заходить).

Добродій. Ще слава Богу?

Лоґина. До ночі може... А Момот?

Добродій. Пішов.

Лоґина. Куди?

Добродій. До нього. (Лоґина ходить. Шукає спокою. Добродій. Знишка). А як це... Я прямо дивом дивуюсь: отак кохати...

Лоґина. Це мало трапитись.

Добродій. (Чіпляючись). Ні! Справжнє кохання я куштував... І кохав би й він вас...

Лоґина. Він кохає.

Добродій. (Мент дивиться на Лоґину). Не думав, що й ви, як і всі. Коли б він вас кохав то так не зробив би... Помилка? Її виправити можна... Через кров, але...

Лоґина. Він і так.

Добродій. А як треба буде?

Лоґина. (Одразу). То затопить і світ нею...

Добродій. Як що тільки...

Лоґина. Побачите.

Марко. (Заходить). І ви тут?

Добродій. Я скрізь.

Марко. (До Лоґини). Моє поважанне! (Дражлива мовчанка).

Лоґина. Сідайте. (Марко сів). Ну?

Марко. (Показує на губи). Памятаєте? Учора... І я от прийшов.

Лоґина. Лишіть нас.

Добродій. Будь ласка. — Хіба я не бачив...

Лоґинна. (Нетерпляче). Ідіть. (Добродій пішов). А як я покажу вам двері?

Марко. Ви клялись. Глядіть. Бо хто клянеться...

Лоґина. (Показує на двері. Спокійно). Прошу.

Марко. Хе. Кланятись за своє добре... (На дверях). Та ж тільки. Ось де ви в мене (показує кулак) бачите? І королю вже тепер — шах — мат. І з за вас мені плювали в лице, божкові юрби.

Лоґина. І цей божок, як шинкарь — прийшов за боргами?

Марко. Прийшов.

Лоґина. А от я вам їх не оддам.

Марко. А от ви брешете.

Логина. (Обурено). Не оддам! Не можу. Неба, його зоряних шляхів з учора я досягла. — А ви?

Марко. „Рожденний повзать — літать не може“ ... Але говорім коротче — ви прийдете до мене?

Логина. (Одразу). А ви мені... повернете її?

Марко. Ого!

Логина. Жінці з жінок.

Марко. (Круте головою). Хо-хо!

Логина. Зацілую на смерть...

Марко. Прибавте.

Логина. (Принишкло). Ви хам!

Марко. А ви богиня. (Мовчать). Приходив оце тільки по неї і ваш божок Момот ... та вчадів. І мабуть і досі десь прочумлюється .., (Другим тоном). На десятках ножів, у сторч поставлених, лежите ви в мене. (Логина остовпіла). Ото ж приходьте, в мене гарне ліжко. І ми, полежимо, пожируємо.

Логина. Х-и-и! (Коротко затрясла в повітрі кулаками, роблючи до Марка крок. Стала. Стоїть, їй руки впали, на голову).

Марко. Утерався я не ради ваших цілунків. Приходьте... Сторгуємось.

Логина. (Закрила руками очі. Іде до покоїв. У них раптово застрибав глухий „Божевільний танок“ — Арсенової гри на піаніно. Логина стала. Розбито). Добре. Я прийду.

Марко. Ждатиму. (Логина пішла мов тінь і зникла в покоях. Марко йде до виходу).

Арсен. (Крадючись нагоне Марка, коло дверей). Пане ... Я їду. А тільки мені треба викрастись.

Марко. Гаразд. Як смеркне — приходь до мене. Переодягнешся в моє вбрання й майнеш до скелі „Мадони“. Там стоятиме мій човен і ти ним до пристані. А я не забарюсь.

Арсен. Добре. (Торопко озирається. Іде й зникає в покоях. До Марка, що стоїть у дверях, із за стіни підходить Добродій. Обіймає його за стан.)

Добродій. (Тихо.) Ну, що?

Марко. (Злорадно). Забираю й сина від нього. (Зникли. Нікого).

Лоґина й Момот. (Заходять. Лоґина в покоїв, Момот в надвору).

Лоґина. (Трівожно). Що? Чого він хоче?

Момот. Аби я його. Он там (показує у вікно) біля скелі „Мадони".

Лоґина. Це Тебе Добродій?

Момот. Я й сам. Хоч він і гадає дещо. Та так не буде. Я покажу йому на очі: що мій демос вартий, аби із за нього хоч і з головою в чужу кров.

Лоґина. (Розбито. Тихо). Це так. Але. (Взяла його за руки, дивиться на них). З окрівавленими руками, з порушеним спокоєм — не знайду я певно в тобі того...

Момот. Так буде, коли я стану, зупинюся. Я йду! (З штучним жартом). Присядьмо ж на дорогу. (Сіли. Мовчать) Вже смеркає. (Лоґина робе до Момота рукою рух аби він мовчав. Момот ніжно бере її за протягнуту руку й надовго припадає до неї устами).

Лоґина. (У тон мовчанці). Як хочеться про все забути, спочити.

Момот. (У тон Лоґині). Вона набита? (Показує очима на рушницю).

Лоґина. Мовчім. Хай буде гомін тиші. (Мовчать. Арсен, грає: про щось далеке, скорбне. Леґенда. Хвиля. Гра стихає. Стихла. Нема. Лоґина нерухаючись). Як у нього зараз вийшло — наче хтось умер... (Луною). Наче золота осінь, під мечем смерти — підожди, пі-ідо-ож-ди-и-и...

Момот. (У тон Лоґині). Ага! (Устав. Бере до рук рушницю. Оглядає її).

Лоґина. (Поворухнулась. Трохи трівожно). Завтра попливем човником у море далеко, далеко. Щоб і не видно. Щоб як у казці. Щоб усе тільки море, небо, сонце й нас двоє...

Момот. (Дивиться у вікно. В тон Лоґині). Нахмарло як.

Дід. (Заходить). Я до вас. (Загортає сорочкою груди). Помолитись мені треба.

Момот. До вашого хреста?

Дід. (Піднято). Ага!

Момот. Нема вже його.

Дід. Продали?... Ну, то добре. (Затуляє сорочкою груди щільніше). А червоні прапори єст у вас?

Момот. Нема.

Дід. То я до вас із своїм. Та й підемо... У бій... На Червону Косовицю... Під моїм стягом, окропленим кровю нашого колишнього гордого війська — ви гідні йти... Я ж зайду... (Пішов).

Лоґина. Його в дитину...

Момот. Йому тяжко... (Перехиляється через вікно. Дивиться). Я йду.

Лоґина. (Тихо). Момоте.

Момот. (Узяв її за руки). Що?

Лоґина. Може б так не треба?...

Момот. (Побільшав. Безцільно кудись веде Лоґину. Став. Цілує її в голову). Будь спокійна!... (Іде. На дверях). Коли хто спитає, то скажи, що я зараз... (Пішов. Лоґина йде до вікна. Дивиться. Момот. Мовчать). Хто там такий?...

Лоґина. Пішло... Побігло...

Момот. (Не повертаючись лицем, простягає тільки руку до Лоґини). Сірничків нема в тебе, може присвітити прийдеться. (Лоґина близько себе бере сірнички. Коротко поторхтіла ними й дає їх Нірові). Зачинити? (Хоче зачинити вікно).

Лоґина. Нехай... (Момот зник. Мовчанка. Марта). Що таке?

Марта. Брата нема?

Лоґина. Десь вийшов... Казав швидко повернеться. (Глухий постріл).

Марта. Що це?...

Лоґина. Я не знаю... Заходьте сюди!

Марта. Мені... Скажете йому, щоб зайшов до мене.

Логина. Добре. А Арсен?

Марта. Заснув. (Зникла).

Логина. (Перехилилась через вікно. Дивиться у млу ночі. Іде до дверей. Одчиняє їх). Уже?

Момот. Слова не промовив.

Логина. (Цілує Момота). Щось наче аж зсунулося з мене. І вже ось і небо і зорі... Як і вчора. (Обнялись).

Момот. Я ж казав...

Логина. Треба ж їх...

Момот. А тільки я так його поцілив, що він у воду прямо... А та й замкнула. І от диво — у човні ніяких речей.

Логина Хіба?

Момот. Він певно так десь хотів одїхати, на якийсь час... Треба на кватирю до нього...

Логина. (Насторочено). Глянь... (Момот дивиться на Логину). У вікні он. (Момот зводить очі на вікно).

Марко. (У вікні). А я жду на пані, чекаю... (Зник. На дверях заявляється Добродій. Хотів щось казати, але вбачивши остовпілих Логину і Момота — замовк. Момот важко зводить очі на Логину. Всі стоять мов укопані. Дивляться. Мовчать).

V

Марко. (За вікном). І жовтіє вже в очах. Бо з учора я ще не спав, ждав усе... Чуйте ж: коли ви не прийдете до мене через пів години, то по за цим часом я вашу „молитву" — ножем. Або ж може замісць вас він здумає до мене...

Логина. Ми вдвох.

Марко. (Хапко). Нащо й гірше! Хочете з неї шматків, дірок? Приходьте... порадую. (Другим тоном). Через півгодини ж, пані... (Зник. Логина дивиться йому вслід. Коротка мовчанка).

Марта. (Заходить).

Логина. Нема?

Марта. Пропав і слід.

Момот. (Заходить). Зараз мені сказали, що його бачили...

Марта. Арсена?

Логина. Де?

Момот. По дорозі в місто... Це він гадає звідти з ним. Я звелів запрягати коней, так ти, Марто, йди сідай і мчи до міста. Коней жаліти не треба. А там... всі улиці, всі куточки...

Марта. Хто ж його бачив?

Момот. Бачили... Йди, їдь. (Марта пішла).

Логина А що як це тільки кажуть? Що як учора ти його таки забив?

Момот. (В силі йому вже чути роспач і втому). Ніколи! Я ж ось і зараз бачу, що на ньому й кашкет...

Логина. А мені здається...

Момот. Кинь. Не думай... Сьогодня не на те, щоб думати за вчора. Йдем як і йшли...

Лоґина. А як дійдемо до ями?

Момот. То переступимо... Одним кроком.

Лоґина. Ніякій марі не звернемо?

Момот. Як не звертали й досі... Без огляду й покори гайда!

Лоґина. (Луною). Гайда... (Обнялися. Стоять. Не-рухаються).

Момот. Я зараз до нього.

Лоґина. (Трохи розгублено). Ні-і.

Момот. Не кланятись, не просити...

Добродій. (Заходить). Вам комусь треба йти до нього... Він зараз таке сказав, що мені аж гадюка по тілі пролізла. Я, каже, їхню „молитву", їм на радість...

Момот. Порізав?

Добродій. Може й уже... хіба я знаю... (Момот швидко йде до дверей).

Лоґина. (Удержує його). Момоте... хвилинку. Добродію... лишіть нас... нам дещо на-самоті...

Добродій. Тільки ж (іде) не довго... Ой-ой, (береться за голову, бурчить) от падлюка... світову річ і він її... (Вийшов).

Лоґина. Момоте...

Момот. (Тремтить). Пусти...

Лоґина. (Рівно). Іти до нього мені треба.

Момот. Чому?

Лоґина. Ти вже ходив, учора...

Момот. Облиш...

Лоґина. Уже... і руки в тебе в крові... А я...

Момот. Ти не підеш...

Лоґина. Піду.

Момот. Я продав тебе...

Лоґина. І хочеш моєї віри?

Момот. Найглибшої...

Лоґина. Ти її маєш... з учора. І як бога тебе прошу — не відпихай мене, аби я мов якась нікчема пленталась за тобою.

Момот. Я?

Лоґина. Відпихаєш... як ні дочого нездатну. Жадаєш аби я тільки тліла...

Момот. Ми згоримо... (Міцно цілує її).

Лоґина. (Холодно). Ти не хочеш моєї допомоги, бути зі мною одним цілим; не віриш мені, ображаєш...

Момот. Аж отак (цілує її) — і вірю... і все. Але ж до ного...

Лоґина. (Вперто). Я піду Я повинна йти... Повірь, мені, своїй Лоґині, зіроньці... Повірь так... як віре вона тобі...

Момот. То ми вдвох...

Лоґина. Я сама. Ти лишайся. Жди... Без неї я не вернуся. (Жагуче цілує Момота. Торопко зводить очі на стінного годинника, Швидко). Момоте... (Іде до годинника і незграбно розгойдує маятника). Вони давно стали?...

Момот. Не знаю.

Лоґина. (З штучним спокоєм). Заведи їх... (Торопко пішла).

Момот. (Пішов за Лоґиною. Вертається. Ходить. Став. Одразу) Та вона ж небо, сила... (Заводить годинника).

Зрадник. (Заходить. Кланяється).

Момот. В чому річ?

Зрадник. Я тоже ваш... І проти Великої України аж нічогісінько не маю. То що я говорив за цілість північної корони... так то з несвіжої голови мабуть... А воно от, фанатики — уважають мене за зрадника, шукають мене... А я... такий же, як і вони. І говорю ж ось по вашому...

Момот. Так раптово?...

Зрадник. З Росії, бачите, получились якісь вісти... І наші брати заворушились...

Момот. Так ви до мене? А я ж...

Зрадник. (Собачкою). Ій-Богу я не зрадник... І Вкра-їну люблю...

Момот. Поневолену? Рабську?

Зрадник. Ні... Таку, якої хочете ви... і якої хотів он Він (показує на портрет Тараса).

Момот. Іди, сюди ось (показує)... Лізь через вікно, а там по за секелею... (Зрадник хоче поцілувати Момотові руку. Момот мовчки протестує).

Зрадник. Харашо! (Зник).

Момот. (Дивиться у вікно). Жаль і вслід плюнути...

Добродій. (Заходить). Ви не пішли?

Момот. Логина!

Добродій. Ну-ну... Може це ще на краще... Вона жінка, зможе, певно якось миром... З України, кажуть, якісь добрі вісти...

Момот. (Піднято). А я вам казав...

Добродій. Та воно... хотілось би, щоб ми не двоїлись, щоб нам одним шляхом уже...

Момот. Підемо, серце... (Цілуються).

Добродій. (Мягко. Розгублено). Що її так довго... Піти треба... (Іде. Здибується з Логиною).

Логина. (Заходить з картиною). От, уже...

Момот. (Нестямно). Яким заходом?... Якою ціною? (Добродій пішов)

Логина. Давай... на місце її... Для Арсена... Зразу хай убаче... як поріг тільки переступе, — що, його життє... врятовано... Та й ми...

Момот. О, моя... (Обнімає її).

Логина. (З скоробним жартом). Та пострівай... (Стає на канапу). Давай гвіздків... Молоток...

Момот. Та там же...

Логина. (Швидко). Так, так... гвіздки тут є... Тоді... Хоча... (пробує гвіздки) так, забивати їх більш не треба... (Ставить на гвіздки картину). А дивись...

Момот. (Дивиться на картину). Гаразд...

Логина. Та ні золотко, ти здалеку глянь, здалеку серце, видніше.

Момот. (Одійшов трохи. Дивиться). Ага — праворуч треба...

Логина. От бач... Я ж казала... (Вирівнює картину). А тепер, серце?

Момот. Добре.

Логина. (Зіскакує з канапи. Дивиться на картину). А ще не рівно.

Момот. Та нехай... Кажи...

Логина. Чи тобі не однаково? (Обіймає його). Вона ж... (Дивиться на картину). А все таки... Рівненько треба. Щоб як слід уже... (Зіскакує на канапу. Вирівнює картину). А то... люди в нас може будуть... А вона похило, скорбно так... Життєм треба, радістю... коханнєм... отак... (Тремтюче вчепилась руками за картину). Дивись... (Мліє. Хилиться до стіни).

Момот. Логино...

Логина. (Швидко). Що?

Момот. Я чую в тобі перевтому... (Бере її на руки).

Логина. (Безсило). Так, милий... я втомилась...

Момот. (Садовить Логину на софу. Сідає й сам біля неї). Отак... Спочиньмо. (Сидять. Дивляться. Спочивок. Момот, лякаючись порушити тони спочивку). Ти вже чула?...

Логина. (Хапко. Тихо). Так... Велика народня Косовиця, кажуть, почалася...

Момот. (Одразу. Стримано). Ідем... (Хотів устати).

Логина. (Коротко). Спочиньмо... Одну хвилину... Перед бурею... І спочиньмо — дитячим спочивком, про все забувши, серед казок... Як ото вчора я казала — далеко

в морі... Жаль, що в нас... Та нічого... Ми й так... Подалі тільки від справжнього... (Мрійно дивиться на Момота. Одразу). Момоте! Хлопчику мій! — на дворі небо збирається послати дощик... Так ми давай наробимо з трісочок корабликів та й будемо пускати... Їх нестиме у невідомі краї, крутитиме ними, розбиватиме їх о камяні скелі... в найбільшім розмасі боротьби, щастя, захвату, радощів і... трах-тарах! О скелю... одразу... І так, у захваті боротьби — у вічність... Ми то наче будемо, кораблики ті...

Момот. Гаразд, Казонько...

Логина. Грім і блискавиці! А ми... відважним смі-хом — і в них, і в небо, і в чорта!...

Момот. (Підводючись). Ти?...

Логина. (Мягко подитячому). Так, так, золотко... Я ще казки хочу. Говори... Або ось я тобі. Слухай. В одній пригнобленій країні була собі дівчина: відважна, чесна, а по красі, то рівної в світі собі не мала... Її наглядів їй ненависний ворог її країни... Вона призирством у нього... Він в образу і ще в більший пал до неї... Здобув світової вартости скарби її країни. Взяв гострий ніж...

Момот. Логино...

Логина. І захвилювала від непокою вся пригноблена країна... Туга, сум, безпорадність, горе, сльози, божевільні ночі, прокляття і... ворог... з ножем... над скарбами... над життєм країни... І біжить до нього горда дівчина, і з великої любові до рідного краю... свою честь йому... Лихо минуло... Скарби врятовано... Всім принесено спокій... Немає його тільки дівчина... Та так не довго... Вона тікає від волохатого сорому й обмиває свою ображену честь своєю кровю... (Момот намагається щось сказати й не може). Хлопчику... це ж казка...

Момот. Дужче... Я нічого не чую... (Логина впала лицем йому на груди). Ти обіймами, цілунками його?...

Логина. Говорити за них не схотів... (Момот питає в неї очима, слова сказати не може). Ложе я з ним розділила. (Момот похитнувся. Закрив лице руками. Стоїть. Нерухається. Закамя-

нів). За вас же ... за всіх ... Тобі в допомогу ... Аби ніколи не вмерти ... Аби корабликом ... о скелю ... (ледве чутно). Трах-тарах! Радій ... (Іде. Хитається мов од легенького вітру. Вийшла).

Момот. (Рушив іти. Хитається. Тихо). Ще більше ... до втоми ось ... падаю ... з кохання ... Логино ... руку ... (Глухий постріл. Момот остовпів. Іде. Глянув за двері. Похилився до стіни. Глухо). Нема ... мого кораблика ...

Добродій. (Заходить). Друже! ... йдуть до тебе твої Мрії ... Горить святим огнем Революції вся Україна ... І кажуть, що наших людей і не пізнати: всі мов на молитву вирушили Вперед, подлими рабами наче, кажуть, і не були вони ніколи ... Збираймось ... щоб сьогодня нам і вирушити ... (Момот намагається звалити з себе якусь вагу). А наші аж землі важко від їхнього здвигу. До тебе це вони ... Готуйся ... А я їм на зустріч ... (Пішов).

Момот. (Ніби кріз сон). Логино! ... вставай же ... Ідем ... На Кріваву Косовицю трудящих ... На зустріч Україні ... Ворожою кровю кропити її Волю ...

Добродій. (Заходить). І Арсен от ...

Момот. (Луною). Приїхав?

Добродій. Несуть ось ... Рибалки якісь ... Витягли кажуть, з води ... Прострелив хтось йому груди ... (Рибалки з трупом Арсена. На порозі. Момот рушив іти йому на зустріч. Упав). Лікаря ... Когось з людей сюди ... (Рибалки пішли, лишивши труп на порозі. Добродій глухо). Друже ... (Прислухається. Устав. побожно). Скінчився ... На віки зупинилось велике серце ... (Скорбно). Марто ... гості прийшли ... засвітити свічку треба ... (Іде до дверей. Остовпів). І ця? ... У власній крові? (Побожно схиляє голову над умерлими). Простіть ... (Стоїть з похиленою головою. „Гімн України", на духовій оркестрі, далеко). Я на Україну ... Там поляжу ... (Іде. З побожно похиленою головою. Вийшов. Поуз вікна іде великий народний здвиг. Море людських голів. Радісно мають прапори: червоні, золотоблакитні й чорні. На порозі, перед трупом Арсена — Дід. Став. Стоїть. Лице йому радісне. На устах

застиглий усміх Волі. В руках пошматований козацький малиновий Стяг. Із соток людських грудей: „Хай живе Момот Нір! Хай живе Україна!“ — пішло далекою луною. Стихло.

Народний здвиг усе йде і нема йому краю.

І радіють за вікнами прапори, радіють люди, радіє й сміється життє...)

Степова Україна.

Весна.

18-XX.

ДРУКОВАНО 10.000 ПРИМІРНИКІВ

З друкарні „Адрія“ у Відні, II. Роспорядчик І. Лондон

ВИЙШЛИ З ДРУКУ:

— Момот Нір. Трагедія, 5 дій.
— Осінньої ночі. Трагедія, 1 дія.

ДРУКУЮТЬСЯ:

— З глибини життя. Драма, 5 дій.
— Святого вечера. Драма, 1 дія.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ДРУКУ:

— Білі ночі. Легенда, 5 дій.
— Ідіот. Драма, 4 дії.

ОДНОАКТОВІ ДРАМИ:

— Одружинне.
— Благовість.
— У неділю.
— Осінні згуки.
— Одцвіли її каштани.
— На руїнах.
— Покинуті. Комедія, 1 дія.

З ДРУКАРНІ „АДРІЯ", ВІДЕНЬ, II. РОСПОРЯДЧИК І. ЛОНДОН

CR 16-7-55

583262
Karpenko, Elisei
Момот Нір.
[Transliterated: Momot Nir.]
LU
K1863mom

DATE | NAME OF BORROWER

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET